

Şiddet engelleyiciler aranıyor

BİLGE YAĞMURLU*

Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük sorunlarından biri olan şiddetin önlenmesi konusunda başarılı olan bir sosyal program var. Programı geliştiren Gary Slutkin bir epidemiyoloji uzmanı. Epidemiyoloji, toplumun sağlığını geliştirmek, hastalık gibi istenmeyen durumları azaltmak için istatistiki bilgileri ve diğer verileri kullanan, toplumun esenliğini yükselten unsurları belirlemeye çalışan bir dal, tıbbın bir alt dalı.

Dr. Slutkin, Amerika'da şiddetin azaltılması konusunda bir öncü. Kurduğu programın adı Cure Violence, Şiddeti Tedavi Et. Dünya Sağlık Örgütü bünyesinde Somali, Uganda, Zaire, Kongo, Tanzanya, Malavi, Burundi ve Ruanda'da çalışmış. Bu ülkelerde bazen verem, bazen AIDS'in bitirilmesinde önemli başarılar elde etmiş. Amerika'ya döndükten sonra görmüş ki, ne su yokluğu, ne kavurucu sıcaklar, ne ülkeyi saran bulaşıcı hastalıklar var. Ama şiddet gibi büyük bir problem yaşıyor. Gençler birbirlerini vuruyor, çete kavgaları var, insanlar silahlı. Düşünülen hiçbir çözüm yolu yarar sağlamamış. On yıllardır epidemiyolojide edindiği bilgileri bu kez ülkedeki şiddeti azaltma konusunda kullanmak istiyor Dr. Slutkin.

Slutkin, şiddetin dağılım haritalarını incelediğinde bunun grip ve zatürre gibi salgın hastalıklarla çok benzer şekilde yayıldığını, şiddetin aynen salgın hastalıklar gibi belli bölgelerde kümeleştiğini fark ediyor. Uganda'da AIDS'in gidişatını tersine çevirme gibi büyük başarıyla sonuçlanan yöntemlerini bu kez şiddeti azaltmak için uygulamaya koyuluyor.

Şiddeti bulaşıcı hastalık gibi düşünmek

Slutkin'in bulaşıcı hastalık modelindeki temel düşünce şu: bir kişide hastalık varsa, bu ona başka birinden bulaşmıştır. Verem olan birini bulduysanız, bunu ona bulaştıran başka bir veremli vardır. Yani bu hastalık ona başkasından geçmiştir. İlk vakaları yakalamak, modeldeki birinci aşama. İkinci aşama, bulaşmanın önüne geçmek. Bunun için hastalığın başka kimlere geçtiğini saptamak lazım. Üçüncü aşama ise, grubun normlarını değiştirmek. Bulaşıcı hastalıklarda grubun olağan koşullarını değiştirmek, aşılıyarak bağışıklığı arttırmak şeklinde oluyor. Sıtmada bataklık kurutmak, kolerada temiz su kaynaklarını arttırmak, hijyen alışkanlığını yerleştirmek bunun örnekleri. Konu şiddet olduğunda ise üçüncü aşama, toplumun kaba kuvvete dair normlarını değiştirmek. Bunu yapmanın değişik yolları var. Şiddetin yaygın

Nasıl sıtmayı engellemek için sıtmanın sebeplerini, yayılma mekanizmalarını bilmek ve bunlarla mücadele etmek gerekiyorsa, şiddeti engellemek için de sebeplerini, yayılma mekanizmalarını bilmek gerekir

görüldüğü grupta, "şiddet engelleyici" kişilerin olması gerekiyor. Bunların, o grubun içinden kişiler olması önemli. Çünkü o gruptaki kişilerden itibar görece, güvenilir bulunacak ve grupla irtibat kurabilecek kişiler ancak gruba ait olanlar. Bu "şiddet engelleyiciler"e ikna, sakinleştirme, olayı farklı şekilde düşünme eğitimleri veriliyor. Bu kişiler, aynı kolera ile savaşta hijyen hatırlatıcıları gibi çalışıyorlar.

Dr. Slutkin, bu yöntemi Amerika'nın birçok yerinde kullanmış ve buralarda, öldürme ve yaralama gibi şiddet olaylarında %45 ila %67 arasında düşüş sağlanmış. Şiddetin azaldığı bölgeler daha yaşanabilir ve huzurlu yerler olmuş, bu değişimi hissedilen toplum şiddeti engelleme kampanyasına daha fazla destek vermeye başlamış. Bu da toplum normlarını yavaş yavaş değiştirmiş.

Slutkin'in gösterdiği önemli konulardan biri şu: yoksulluk değişmese bile veremi, kolerayı, AIDS'i azaltmak mümkün. Şiddet de öyle. Şiddet, insanın doğasında bulunsa da, kontrol edilebilecek, engellenebilecek bir şey.

Şiddetin yanlış olduğunu grup içinden insanlar da söylemeli

Psikolojik bakışla ilk kaynağından şiddetin nasıl yayıldığını çok şekilde açıklamak mümkün. Şiddet öfkeden kaynaklanabilir, şiddet kendini koruma motivasyonu gösterilebilir, şiddet görerek öğrenilebilir, şiddet gören kişinin kendini kontrol etme becerisi gerektiği gibi gelişmeyebilir, şiddet gören kişinin tepkiselliği artabilir, tepkisellik kalıtımla geçebilir, tepkiselliği kontrol etmeme eğilimi çevreden öğrenilebilir, şiddet çeşitli yollarla artabilir, yayılabilir.

Nasıl sıtmayı engellemek için sıtmanın sebeplerini, yayılma mekanizmalarını bilmek ve bunlarla mücadele etmek gerekiyorsa, şiddeti engellemek için de sebeplerini, yayılma mekanizmalarını bilmek gerekir. Psikoloji bilimi bunları ortaya çıkartmış durumda; bu disiplinde en fazla bilimsel makale sanıyorum saldırganlık üzerine. Şiddetin sebeplerini, nasıl arttığını, yayıldığını biliyoruz. Slutkin'in vurguladığı kritik noktalardan biri, gerekli bilgiye sahip olsak da, bu bilgileri "dışarıdan" birinin uygulamaya çalışması gerekli etkiyi yaratmıyor, iyi sonuç vermiyor. Sıtma, kolera veya verem ile savaşırken ne yapılması

gerektiğini adınız gibi bilerseniz de, bu doğruların uygulanabilmesi için o gruptan birinin bunların doğru olduğunu söylemesi lazım. Dışarıdan olana duyulan güven az, sözü dinlenmiyor, söyledikleri uygulanmıyor; o zaman sıtmayı, kolerayı, veremi bitiremiyorsunuz. Şiddet için de öyle. Şiddetin yanlış olduğunu, herkese zarar verdiğini söyleyecek grup içinden insanlara ihtiyaç var.

Hiçbir şey dememenin anlamı

Bir konuda hiçbir şey dememenin anlamı, bir yanıyla olan duruma onay vermektir. Doktora gittiniz kanser kontrolüne, hiçbir şey demedi. Bu bir sorun olmadığı anlamına gelir, içiniz rahatlar. Çocuğunuzu psikoloğa götürdünüz, hiçbir şey demedi. Bu, her şeyin yolunda olduğu anlamında bir işarettir. Hiçbir şey dememek, mevcut durumu onaylamaktır.

Grubun içinde herkes şiddet kullanmıyorsa da, kullananlara ses çıkartmamak bunu onaylamak anlamına gelir. Sınıfta etrafa saldıran, kıran döken bir öğrenciye kimse tepki göstermezse, aynı davranışı ertesi gün başka öğrencilerde görmeye başlarsınız. Sonra bu belli belirsiz yayılır, bir bakmışsınız saldırgan davranışlar okulun normu olmuş. Sonraki aşama sıtma ile, AIDS ile mücadele gibi çok daha zorludur. Şiddetin yaygınlaşmadan önünün alınması, her bulaşıcı bela gibi, çok önemli. İlk kaynağı ne olursa olsun, şiddetin yanlış ve çok sakıncalı olduğunu iyi bilmek ve mutlaka anlatmak gerekir. Etkili olması için, bunu özellikle şiddeti çokca kullanan gruplardaki sözü dinlenir kişilerin yapması şart.

Ülkemizde son zamanlarda şiddet kullanımını belirgin şekilde artmaya başladı. Hem sıklığı, hem yaygınlığı. Şiddet eğer bir mikrobik hastalık gibi yayılıyorsa, bu salgının önünü vakitlice almak lazım. Psikologlar, hekimler bilgimizi artırmak için çalışabilir ve bu bilgilerin toplumun esenliği için nasıl kullanılacağı konusunda önerilerde bulunabilir. Ama bilginin uygulanması konusunda toplumdaki etkin kişiler gerekli rolleri üstlenmezlerse bilim insanlarının yapabilecekleri çok sınırlıdır.

O zaman, bir çağrı yapmamız gerekiyor. Toplumda şiddetin artmaması, yayılmaması, gidişatın tersine dönmesi, şiddetin azalması için, bu bela bir salgın gibi her yerimizi sarmadan, etrafımızı kuşatmadan gerekli önlemleri şimdiden almalıyız. Kendisini bu yazıda anlatıldığı gibi "şiddet engelleyici" olarak düşünebilen her bireyin katkısına ihtiyaç var.

*Koç Üniversitesi Psikoloji Bölümü